

IN MEMORIAM

BÁRÓ FORSTER GYULA. 1846—1932.
Ot évizdenen át volt tényező a magyar művészeti kultúra történetében.

Fiatalon került a vallás- és közoktatásügyi minisztériumban vezető állásba. Rendkívüli ügyszerepet a műemléktörvény megalkotása körül érvényesült különösképpen. 1883-ban mint miniszteri tanácsos a Műemlékek Országos Bizottságának elnökhelyettesévé nevezetett ki. Majd 1886-ban, férfikora teljében, távozott a minisztérium kebléből, ugyanakkor a Bizottság másodelnökévé, 1895-ben pedig elnökévé nevezetett ki, energiáját ennek, az akkor fiatal intézménynek szentelte.

Szakadatlan, lelkes munkásságban lett vezetője annak a sokoldalú tevékenységnek, melyet a bizottság kifejtett. 1922-ben e téren szerzett érdemeinek elismerésül a Bizottság tiszteletbeli elnökévé nevezetett ki.

Báró Forster Gyula irányítása mellett a bizottsági munka tetőpontját a jelen évszázadnak első évtizedében érte el. Sikerült elérni azt, hogy a Bizottság javadalma lényegesen fölemeltetett. 1873—1901-ig a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a tárca terhére műemlékek fentartására 1,087.000 aranykoronát fordított s emellett a király engedélyével a magyar katolikus vallásalapból a hazai legnevezetesebb művészeti emlékek sorába tartozó templomok helyreállítására a kormány oly nagy összegeket engedélyezett, melyek az állami költségvetésből évtizedeken át sem nyertek volna fedezetet. 1886-ban sikerült egy sorsjegy-sorsjáték engedélyezését kieszközölnie, melynek jövedelméből a műemlékek fentartására, jelesen az egyházi műemlékek céljaira 1,440.000 forint maradt.

Ilyen tekintélyes anyagi erők fölött rendelkezvén a Bizottság, elnöke, báró Forster Gyula méreteiben nagyszabású munkát indított meg és folytatott le. Legkiemelkedőbb pontjai e munkásságnak a budavári Koronázó-templom, a kassai székesegyház és Vajdahunyadi vár helyreállítása. E monumentális helyreállítási munkákhoz hosszú sora fűződött a jobbára állami pénzen eszközölt restaurálásoknak.

Századunk második évtizedéig, az ú. n. stílistizta restaurálási tendencia idejében, — mely Viollet-le-Duc munkássága révén egész Európát hatalmába kerítette, — legjelesebb munkatársai voltak *Steindl Imre, Schulek Frigyes és Möller István*. Ezeknek a jól megválasztott kitűnő művészeknek köszönhető, hogy a "stílistizta" műemléki helyreállítási elv nálunk viszonylag kevesebbet pusztított, mint a külföldi hasonló szellemi tevékenység, sőt nálunk olyan új értékek is keletkez-

tek, melyek művészettörténetünknek állandó büszkeségei maradnak. Elég legyen itt a Koronázó-templomra rámutatni.

Báró Forster Gyulát több mint egy évtizeden át nagy mértékben foglalkoztatták a II. Rákóczi Ferenc és bujdosó társai hamvainak hazahozatalával kapcsolatos intézkedések. E nagyjaink emlékére a kassai székesegyházban létesített emlékműre vonatkozó pályázatokat is báró Forster Gyula irányította.

1905-ben a Magyarország Műemlékei című díszes munkával, melynek 1915-ig négy kötete jelent meg, megindította a Bizottság kiadványainak sorát.

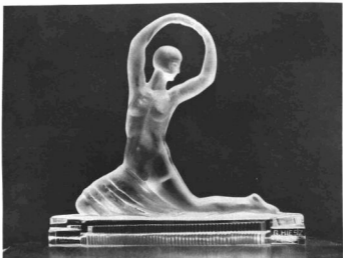
A műemléki bizottsági elnökséggel járó és sok időt igénylő munkássága mellett báró Forster Gyula, aki egyébként 1887—1911-ig a Magyar Földhitelezetnek igazgatója, az Országos Képzőművészeti Tanácsnak másodelnöke, az Erzsébet királyné emlékbizottságának elnöke volt, az irodalommal is behatóan foglalkozott s a vallás- és tanulmányi alapokra, a katolikus kongruára, a katolikus autonómiára, a királyi kegyúri jogra és a műemlékek törvényes védelmére vonatkozó számos becses tanulmányt írt. Ez érdemei alapján a Magyar Tudományos Akadémia 1889-ben tiszteletli tagjává, 1904-ben pedig igazgatótanácsának tagjává választotta. 1904-ben I. Ferenc József magyar bárói rangra emelte és ugyanakkor a főrendiházi tagságot, 1911-ben pedig, amikor a vallás- és tanulmányi alapokat ellenőrző bizottság elnökévé lett, a belső titkos tanácsosi méltóságot adományozta neki.

Számos önállóan megjelent művei közül kimagaslóan a „III. Béla magyar király emlékezete” című díszmű (1900) és „A műemlékek védelme a magyar és külföldi törvényhozáásban” (1906) című munkái.

Mint az Országos Képzőművészeti Tanács és az Erzsébet királyné-szobor országos bizottság elnöke, évtizedeken át gyakorolt irányító hatást művészeti közéletünkre. Elmondhatjuk róla, hogy az ő tevékenységét mindig csakis ideális szempontok és tapintatos óvatosság jellemezték.

Magyarország utolsó boldog évtizedeinek egyik előkelő szellemű és rokonszenves egyénisége szállt vele sírba. Tisztelettel gondolunk nemes alakjára. *Kertész K. Róbert*

KATONA NÁNDOR. Tájékpfestészetünknek egyik legjelesebb művelője húnyt el augusztus 1-én Budapesten: *Katona Nándor*. Ezrekre megy a többnyire kisebbretű festmények száma, amelyeknek csak egy részét bocsátotta forgalomba, nagyobb részét féltő gondallal őrizte egyszerű műtermében, fana-

HIESZ GÉZA : TANCOSNÓ. Kristályüveg
Kiállítva a Salon des Tuileries kiállításon 1932

HIESZ GÉZA : NŐI TANULMANYFEJ. Kristályüveg. 1926
Kiállítva a párizsi Salon des Tuileries-ben, 1928-ban

tikusán bízza az utókor elismerésében. Mindjárt hozzá kell fűznünk azt is, hogy alig volt oka a jövődó igazságosabb ítéletére appellálni, mert kevés művésznünk részesült olyan zavartalan méltánylásban, mint ő: a stipendiumok egész sorát kapta, kitüntetések, díjakat szerzett, összes nyilvános és nagyobb magángyűjteményekben bőven van képviselve, elismerése óta anyagilag sem szenvedett hiányt. Mindezt derekas művészetének köszönve, amelyet nem lankadó buzgósággal művelgetett. Tájékművészete szorosan a természethez simul, a kor naturalizmusából alakult ki, amelyet finomná tett a hangulatos atmoszferikus hatásos keresése. Valamely gyöngéd líraiság terjed el legjobb képein, amelyek motívumát legtöbbször erdős-hegyes hazájából, a Tatra vidékéről hozta, ahol rengeteg mennyiségű kisértő tanulmányt festett évtizedeken át s ezeket azután Budapesten képpé alakította minden különösebb stiliztikai átírás nélkül s így megőrizte műveinek közvetlenségét. Ezek az elemek s komoly elmélyedése sok barátot szerzett művészetének úgy a festők, mint a műbarátok körében. S mégis egyike volt a legszerencsétlenebb embereknek, aki magános, szürke idegenként bolyongott még évtizedes ösmerősei körében is. Sajátságos idegállapot ébresztette benne az embergyűlöletet, a gyanakvást, sőt valósággal az üldözöttség keserű érzését, aminek pedig semmi objektív oka nem volt. Műtermébe zárkozva, tucat lakat mögött töltötte Pesten munkaidéjét, képeinek és rajzolt, festett tanulmányainak ezreit szép sorba állítva, külön páncélszekrényekben őrizte, közülük semmi áron sem volt hajlandó csak egyet is eladni. De meg sem mutatta senkinek: félt, hogy motívumait ellopják, felhasználhatnák mások is. Kínzó kíváncsisággal nézte végig a kiállításokat: nem akadt-e az ő specialitásainak tolvaja, utánzója. Ilyesmirel természetesen szó sem lehetett, úgy hogy *Katona* e saját-szerű ténykedéseit, amelyek neki annyi győrelmes óráit és évtizedeket okoztak, mindenki talályszerűnek, titokzatosnak tekintette. Valami magyarázata mégis van ennek az abnormis lelkiállapotnak s ez összefügg élet-történetével és festői stílusával is, azért röviden kitérünk reá. *Katona* keserves gyermekéveket élt (szegény, sokgyerekes falusi fuvarosnak volt a fia), míg egy nagylelkű ember, báró *Mednyánszky* László figyelmesen nem lett rajzolótanítójára. Ez a nagy művész azután évek során át támogatta pénzzel, pártfogókat szerzett neki, bejuttatta végül hosszú időkre a nérei, nagyöbri kúriára. De egyben nagy odaadással taníttatta rajzolni, festeni. Anyai időt töltötték együtt, ugyanazokat a motívumokat festgetve a szépsi hegyek közt, hogy *Mednyánszky* festői stílusa eltörölhetetlen jegy-

ként rögződött bele *Katona* festészetébe is. Valami tudatalatti érzés bánhatta a festőt, a nagy mester stílusától való szabadulás homályos vágya távolíthatta el tőle s ez végül akkora fokot ért el benne, hogy régi jötevőjét gyanakodva kezdte nézni, a gyanyagűlöleté fokozódott s minden újabb *Mednyánszky*-kép láttára meglopottának érezte magát. Ez a patológikus, minden objektív okot nélkülöző érzés odáig fejlődött benne, hogy nemcsak a báróról beszélt nyíltan, mint üldözőjéről, hanem mindazokról is, akik e nagy mesterrel bármilyen vonatkozásban állottak, még a kritikusokról is, akik egy-egy *Mednyánszky*-képről jót írtak. Ezeket az újságcikkeket mint „bűnjeleket” gondosan kinyírta és eltette. Vége-hossza nem volt tehát aggodalmaskodásának, gyanakvásának, az üldözöttség érzésének, ez örölte idegeit, ez tette magános emberkerülővé, fantasztikus rémhistoriák gyártójává. Sajátságos, de hasonló patológikus esetekben nem ritka, hogy ez a lelkiállapot nem csapódott le képein. Úgy látszik, hogy a festés, mint afféle vérbeli tehetséget, annyira lekötötte, hogy semmi más vágy vagy indulat nem érvényesülhetett az elmélyedés óráiban. Az eredmény: szép művészi pályafutás és szerencsétlen lelki életsors.

Katona Nándor Szepes-Ofaluban született 1864 szeptember 12-én. Első tanítója br. *Mednyánszky* László volt, 1881—87-ig a Képzőművészeti Főiskolán tanult, ahol *Székely* Bertalan, *Greguss* János és *Lotz* Károly voltak tanárai. Már 1883-ban kiállította a Műcsarnokban a „Tűznél”-c. életképét. 1890-ben ösztöndíjjal ment Párizsba a Julian-iskolába, ahol Benjamin Constant és Jean-Paul Laurens voltak tanárai 1894-ig. Közben járt Hollandiában, Londonban is, folyton alakos képeket és arcképeket festgetve. Ekkor hazament a Szepességre és hat éven át vendége volt *Mednyánszky*-nak s a báró rokonainak. Ez az időszak döntő volt művészetére: kizárólag a tájképfestésnek élt ott s ehhez holtáig híj maradt. 1899-ben végleg letelepedett Budapesten. Egymásután kapta itt a nagy ösztöndíjakat, a Műbarátok Köre nagy gyűjteményes kiállítást rendezett műveiből, amelyek közül egy 1900-ban Párizsban mention honorablen, 1904-ben a gróf Andrássy Dénes-féle ösztöndíjat, 1910-ben az állami kis aranyérmét szerezte meg neki. Egész sor képe került a Szépművészeti Múzeum, a Főváros, a király, Ferdinánd bolgár cár, Hohenlohe herceg s a magyar gyűjtők birtokába. Legutóbb cukorbetegség bántotta s közvetve ez a baj vetett véget művészi pályafutásának.

BAUMHORN LIPOT. Július 8-ikán meghalt Budapesten *Baumhorn* Lipót építész, a régi *Lechner*-gárda tagja, az országos nevű

zsinagóga-építő specialista, hetvenharmadik életévében. *Baumborn* Kisbéren született 1860 december 28-án s a győri reáliskola elvégzése után öt éven át a bécsi politechnikumnak volt növendéke. Budapestre telepedve *Lechner* Ödön és *Pártos* Gyula közös irodájában dolgozott mintegy tizenkét éven át s ebben az időben építette első önálló művét, az esztergomi zsinagógát. Nagy sor követte ezt, zsinagógáinak száma tizennyolc (Ujvidék, Fiume, Temesvár, Szolnok, Budapest—Aréna-út, Nagybecskerek, Brassó, Liptószentmiklós, Cegléd, Eger stb.), a legnagyobb szabású közöttük a szegedi, amelyet 1903-ban avattak föl. Más nagyobbarányú műve a győri kir. tábla, a temesvári Lloyd-palota, állami felső leányiskola, a Béga-szabályzó Társ. székháza; Szegeden és Ujvidéken egy-egy takarékpénztári épület. Keresték és becsült építész volt abból a gárdából, amely a *Lechner* Ödönnel való együttmunkálkodás révén nem egy alkotásán igyekezett e kör művészi célzait megvalósítani.

JAKAB DEZSÓ. A magyaros építési stílusra való törekvésnek egyik legbuzgóbb harcosa, *Jakab* Dezsó építész, augusztus 5-én

meghalt Budapesten. A művész a biharmegyei Révben született 1864 november 4-én. Fiatal korában tanítványa és munkatársa lett *Lechner* Ödönnek és a legnagyobb lelkesedéssel terjesztette szóval és tettel annak stílustörekvéseit, amire hű maradt élete végéig. Különösen attól fogva szerzett érvényt művészi elveinek, hogy önállóította magát s *Komor* Marcellel társulva (1897) nagyszámú magánházat építhetett Budapesten és a vidéken. Közös munkáik, amelyek céljaikat következetesen megvalósították, országsszerre találhatók, a nagyobb-szerűek közé tartozik a marosvásárhelyi kultúrpalota és városháza, a szabadkai városháza és zsinagóga, a pozsonyi, nagyváradi és szentesi vigadó, a dévai színház, a Márkus Géza terneinek fölhasználásával tervezett budapesti Népepera. Budapesten ezenkívül a Liget-Szanatórium és az Orsz. Társadalombiztosító Intézet székháza, végül ugyanennek nemrég készült tornya. *Jakab* Dezsőt egy színháztervre kitűzött pályázaton 1902-ben a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet aranyéremmel tüntette ki. A régi *Lechner*-gárda e buzgó tagját súlyos és hosszas vesebaj vitte sírba.

MŰVÉSZETI ÉLET ÉS IRODALOM

ÜNNEPI KIADVÁNYOK. (1. Goethe. 2. Haydn. A Fővárosi Könyvtár két új bibliográfiája.) Mint fennállása óta már annyiszor, a kitűnő szellemmel átítatott Fővárosi Könyvtár ezúttal is méltó módon vesz részt az egyetemes kultúra ünnepein. Két nagyon finom ízléssel nyomott könyv, két stílusos sziluett-kép a címlapon, két remek homlok a tizennyolcadik századból. A Fővárosi Könyvtár mindazt, amit saját könyvtárszobáiban Goethétől, valamint méltatóitól, fordítóitól és életrajzíróinak munkáiból fölfedezett, hihetetlen szorgalommal egybegyűjtötte. A legrejtettebb cikkeket, a legrégibb napilapokban megjelent anekdoták is fel vannak sorolva, bármi vonatkozásuk van is a weimari költővel. Csak az tudja ilyen gyors, áttekinthető s alapos forrásjegyzék becsét fölmérni, aki már végzett hasonló adatvadászatot. Milyen könnyű dolga lesz, vagy lenne egy mai Goethe-életrajz írójának, kivált, ha a magyar közönség igényeire gondolna írás közben. De föl nem becsülhető adattár van itt az új német irodalomtörténet-írók részére is. A legérdekesebb pedig az, hogy a bibliográfia szerkesztői (Ritókó Emma, Dr. Jajczay János, Dr. Jajczay Jánosné és Dr. Drescher Pál) a bevezetésben bocsánatot kérnek, amiért ez a könyv — nem

öleli fel az összes magyar könyvtárak Goetheanyagát. A fővárosi könyvtára szeretné pótolni azt, amit kártársai eddig el nem végeztek. Jellemző adat. A Haydnról szóló füzet talán még ennél is érdekesebb. Itt a magyar társadalom s a hivatalos élet mindent megtett, amivel a harminc évig közöttünk élt zeneszerző emlékének tartozik. Elsősorban pedig *Eszterházy* Pál herceg érezte át, mit jelent ez a név a régi mecénás-család előtt még százötven év után is. A kismartoni kriptából új mauzoleumba kerülő nagy halott fölött ott zeng az emlékező szózat: a hercegi család karmestere bevonult a Pantheonba. Ez a bibliográfia pedig a mesterien megírt bevezető tanulmányban is felsorolja, micsoda hatások közzönhet az osztrák zeneszerző a magyar muzsikának s abból is főként a régi „verbunkos“-oknak. Koch Lajos, a könyvbúvár, ha lehet, még alaposabb munkát végzett, mint akik Goethe-emlékeket kutattak. A legkisebb nyomjelzőkre is utal, a legapróbb adat sem kerüli el figyelmét. S nagyon becsesé teszi munkáját az, hogy ahol csak lehet, pár szóban tudósít arról, mi a legfontosabb a szóbanforgó könyvben vagy újságcikkben. A Beethoven-és Schubert-bibliográfiák után ez a harmadik zenetörténeti szakkatalógus is valószínű kultúrselekedet. A maga gyönyörű betűvel, fi-